

Jernej Prodnik

**Precarious migrant labour across Europe (ur. Mojca Pajnik in Giovanna Campani). Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije/Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, 2011.
180 strani (ISBN 978-961-6455-62-6), 15 EUR**

Lani izdani zbornik o prekerem migrantskem delu v Evropi raziskuje obstoječe nacionalne politike na področju migracij, migrantskih delavcev in njihove integracije v družbo. Izšel je pri Mirovnem inštitutu, kjer je potekal projekt PRIMTS (kratica za »Prospects for Integration of Migrants from "Third Countries" and their Labour Market Situations: Towards Policies and Action« – več informacij o projektu, ki ga je financirala Evropska komisija, koordinirala pa Mojca Pajnik, je mogoče najti na <http://primts.mirovni-institut.si>), v okviru katerega je potekala tudi raziskava o omenjenih vprašanjih. Poleg kritičnega uvoda urednic prinaša monografija šest prispevkov s perspektive šestih nacionalnih kontekstov: Nemčije, Italije, Cipra, Slovenije, Madžarske in Finske. Kot nakazuje kratica raziskovalnega projekta, se je raziskava fokusirala predvsem na migrantske delavce tako imenovanih »tretjih držav«, posredno pa se dotika tudi bolj splošnih sprememb na trgih delovne sile. Kljub temu da med državami obstajajo razlike, je mogoče med njimi najti dovolj stičnih točk. V primeru migrantskih delavcev »tretjih držav« gre praviloma za najbolj izkoriščane delavce v lokalnih ekonomijah, z najmanj pravicami, najslabšimi delovnimi in bivalnimi pogoji, najbolj prekernimi zaposlitvami, delo pa morajo iskati na najbolj fleksibilnih trgih dela, ki največkrat nudijo le slabo plačane začasne zaposlitve za krajši čas. Ti delavci opravljajo najbolj umazana in družbeno nezaželena dela, ki se gibljejo od prostitucije do začasnega industrijskega dela, domačega gospodinjanskega in skrbstvenega dela, sezonskega dela, gradbeništva itd. Ta obči presek dokazujejo tudi prispevki v zborniku, pri čemer velja opozoriti, da je v nekaterih primerih ekskluzivna »primernost« umazanih zaposlitev za migrantske delavce »tretjih držav« posredno kodificirana kar skozi nacionalne politike: v Nemčiji tako imenovani »priority principle« »domačim« delavcem na trgu daje očitno prednost pred migrantskimi delavci »tretjih držav«; slednji namreč lahko dobijo službo le, če je Nemci nočejo (podobno velja za Italijo). Ostanje jim torej predvsem slabe zaposlitve, zaposlitve z ekstremnimi pogoji za delo (v Nemčiji na primer prostitucija, ki je od leta 2002 legalizirana, z izjemno slabimi pogoji za delo) ali zaposlitve, ki potrebujejo nekvalificirano delovno silo. Številne države sicer poizkušajo »suvažati« visokokvalificirano delovno silo (t. i. kraja možganov), a je teh delavcev bistveno manj, zagotavljati pa jim morajo tudi boljše pogoje za delo.

Migrantski delavci »tretjih držav« se v različnih nacionalnih kontekstih spopadajo z družbeno izključenostjo, marginalizacijo in diskriminacijo, čeprav bi v mnogih primerih nacionalne ekonomije brez njih delovale le težka. Mnoge države tako dolga leta migrantskih delavcev sploh niso priznavale kot konstitutivnega dela lastne ekonomije, ampak so jih videle kvečjemu kot začasno anomalijo pri odpravljanju manjših težav na trgu dela; kot goste, ki bodo slej ko prej iz njihove države tudi odšli. Različne nacionalne politike in mehanizmi uspešno prikrivajo dejstvo, da migranti iz »tretjih držav« ne le prispevajo k rasti nacionalnih ekonomij (v mnogih primerih prispevajo zelo velik delež BDP), ampak evropske ekonomije nasploh, ki se ubada s staranjem prebivalstva in težavo, kako zapolniti za »domače« delavce »nezanimive« zaposlitve. To velja za praktično vse obravnavane države, vključno s Slovenijo (oziroma še posebej za Slovenijo). Ob tem ni nobene potrebe, da bi zapadli v viktimizacijo migrantskih delavcev iz »tretjih držav«, saj najpogosteje dobro vedo, zakaj tvegajo z odhodom v države Evropske unije in kaj hočejo z njim doseči. A to ne spreminja dejstva, da so nacionalne politike v mnogih primerih namerno

uperjene proti temu, da bi ti delavci lahko kdaj postali enakopravni člani družbe, katerih pravice bi bile izenačene z ostalimi (kalvarija se lahko nadaljuje s preostalo družino). V mnogih primerih so nedokumentirani in nelegalni migranti v takšnem statusu preprosto zato, ker jim je potekla delovna viza, ker niti ne vedo, da njihovi dokumenti niso urejeni, ali ker jim je potekla pravica do bivanja v državi (npr. zaradi kratkoročnih pogodb), zaradi zapletene zakonodaje in birokratskih ovir pa bodisi s težavo pridobijo novo dovoljenje ali pa jim je to celo povsem onemogočeno. V primerih nekaterih držav se upravičeno dozdeva, da pristojne službe in same države z zakonodajo in postopki namerno vzpostavljajo množico nedokumentiranih delavcev iz »tretjih držav«, ki so brez kakršnihkoli pravic, ki bi jim sicer pripadale po zakonodaji. Morda eksemplaričen primer tega je Italija, saj Campanijeva, Chiappellijeva in Salimbenijeva v prispevku ugotavljajo, da nekateri sprejeti dekreti nikakor ne morejo biti uresničeni. Še več, ne zdi se niti, da je to njihov dejanski namen. Premik v nelegalen status je hiter, ob tem pa ne obstajajo delujoči mehanizmi, ki bi omogočali prehod do legalnega statusa (niti v primerih, ko migranti imajo zaposlitev). Po njihovem tako za italijanski kontekst velja, da »presek med dereguliranim, fleksibilnim trgom dela in zakonodajo, ki striktno povezuje bivališče in delovna dovoljenja, vzpostavlja eksplozivno "mešanico", ki postavlja priseljence v izjemno ranljiv položaj« (str. 62). Takšen kontekst pa nudi možnost tudi za vzpon populističnih gibanj in strank, ki kričijo o nesposobnosti držav, da bi nadzorovala migrantske tokove, ki naj bi kradli delo »domačinom« in prispevajo k rasti nezaposlenosti.

Čeprav se zbornik osredotoča na migrantsko delo, je zaradi prekerizacije močno aktualen tudi za slovensko znanstvenoraziskovalno sfero in predvsem mlajšo populacijo, ki se sicer spopada s precej manj ekstremnimi pogoji za delo, a njihov zaposlitveni status (fleksibilizacija, deregulacija) ni veliko manj problematičen. V tem kontekstu je poučen predvsem primer Nemčije, ki si jo je v Sloveniji po prejšnji oblasti (malo delo, ki je bilo v Nemčiji uvedeno leta 2003, Kontosova pa ga v zborniku ocenjuje kot formalizacijo nerednih zaposlitev in pomemben instrument fleksibilizacije trga dela) vzela za zgled tudi trenutno vladajoča elita. Ob (očitno) uspešno izpeljanem zakonu o uravnoteženju javnih financ je aktualni predsednik vlade v govoru državnemu zboru že napovedal naslednji korak, namreč nujnost fleksibilizacije trga delovne sile. Za uspešen zgled države, ki ji je ta proces uspel, je omenil prav Nemčijo. Posledice fleksibilizacije v tej državi so bile deregulacija in povečanje prekerizacije, odpravljanje države blaginje, predvsem pa zmanjševanje »stroškov« zaradi brezposelnosti in nižanje socialnih izdatkov. Ti ukrepi so bili podkrepjeni z ideologijo osebne odgovornosti, ki krivdo za neuspešno integracijo na trg dela prelaga na posameznika (ne glede na strukturne okoliščine; enako načelo se uporablja za migrantske delavce, ki so izključno sami odgovorni za uspešno družbeno integracijo). Deregulacija trga delovne sile je v Nemčiji povzročila predvsem ekspanzijo najslabše plačanih sektorjev, kjer so zaposleni predvsem migrantski delavci. Ti pogosto ne zaslužijo dovolj za preživetje brez socialne pomoči, in to kljub temu da opravljajo več nepolnih zaposlitev hkrati. Čeprav je Nemčija zares zmanjšala število nezaposlenih, je to zmanjšanje po Kontosovi šlo v preteklih letih predvsem na račun povečanja prekernih zaposlitev, kar vsaj posredno vpliva na cel trg delovne sile in vse zaposlene. V določeni meri pa to vpliva tudi na »konkurenčnost« preostalih držav v Evropski uniji, ki se ji s takšno logiko brez dvoma lahko obeta le boj proti samemu socialnemu dnu.

Zbornik prinaša predvsem kritično evalvacijo obstoječih politik na področju migrantskega dela. Opozarja na neprimernost njihove implementacije in (ne)delovanje podpornih mehanizmov, ki naj bi služili uspešni družbeni integraciji »priseljencev«. Prav zato se na trenutke bere skorajda kot zagovor integracijskega modela, ki se kaže kot ideal, h kateremu gre stremeti. To iluzijo morda najbolj ostro zavrača sam uvodnik v zbornik, ki kot problematičnih ne zavrača le modelov izključevanja in asimilacije migrantov v (iz) družbe, ampak povsem pravilno preizprašuje tudi model integracije. Izkazuje se namreč, da integracija v resnici ne ponuja možnosti za dvosmerno komuniciranje, s čimer le reproducira procese nacionalizacije. Prihaja tudi do

skrajne instrumentalizacije migrantskih delavcev, saj se prek integracije promovira precej ozke interese ekonomskega utilitarizma, češ, migrantsko delo je nujno za vzdrževanje evropske ekonomije – a ti isti (nujni) delavci so lahko že jutri povsem nepotrebni, kot blago s poljubnim rokom trajanja.